

Тетяна Кізіма

д.е.н., професор, професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Тереза Косюк

студентка гр. ДСПУАзм-22,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Андрій Хархут

аспірант,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ У МИТНІЙ СФЕРІ: АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

Важливою і водночас надзвичайною проблемою української економіки все ще залишається проблема подолання корупції, передусім в органах державної влади в Україні. Це негативне суспільно-економічне явище є джерелом недонадходження до бюджету таких вкрай необхідних країні фінансових ресурсів, а також їх неефективного й нераціонального розподілу через необґрунтоване завищення видатків державного і місцевих бюджетів. Безперечно, корупція створює також й низку несприятливих умов для ведення бізнесу, що суттєво гальмує розвиток громад і територій. Відтак віднесення корупційних діянь до різновидів фінансового шахрайства вважаємо доволі обґрунтованим, адже «корупція, хабарництво, незаконне привласнення майна, викрадення персональних даних з метою подальшого отримання доходів тощо належать до низки шахрайських дій» [1, с. 115].

Ба більше, у нинішніх реаліях ведення повномасштабної війни в Україні корупційні дії посадових осіб органів державної влади і управління цілком реально можуть загрожувати національній безпеці країни, адже недонадходження певної частини коштів до державного чи місцевих бюджетів, а також їх виведення та спрямовування не на першочергові і вкрай необхідні воєнні потреби (фінансування сектору національної безпеки та оборони чи, скажімо, відновлення знищеної агресором критичної інфраструктури) можуть спричинити низку негативних соціально-економічних процесів в державі.

І хоча в Україні до боротьби із корупцією залучені численні державні органи (прокуратура, правоохоронні, контролюючі фінансові органи) й інституції громадянського суспільства (громадські організації), все ж протидія корупції тривалий час не зникає з порядку денного і залишається й надалі актуальною для українського суспільства.

Цю тезу підтверджують і дані проведеного у 2024 році компанією Info Sapiens соціологічного опитування, згідно з якими після початку повномасштабної війни корупція в Україні уже другий рік поспіль стає другою найзагрозливішою (до того ж, не просто серйозною, а дуже серйозною для бізнесу і пересічних громадян) проблемою (звісно ж, після воєнної агресії рф). Це підтвердили 76,0% представників українського бізнесу і 79,4% громадян (рис. 1 і рис. 2).

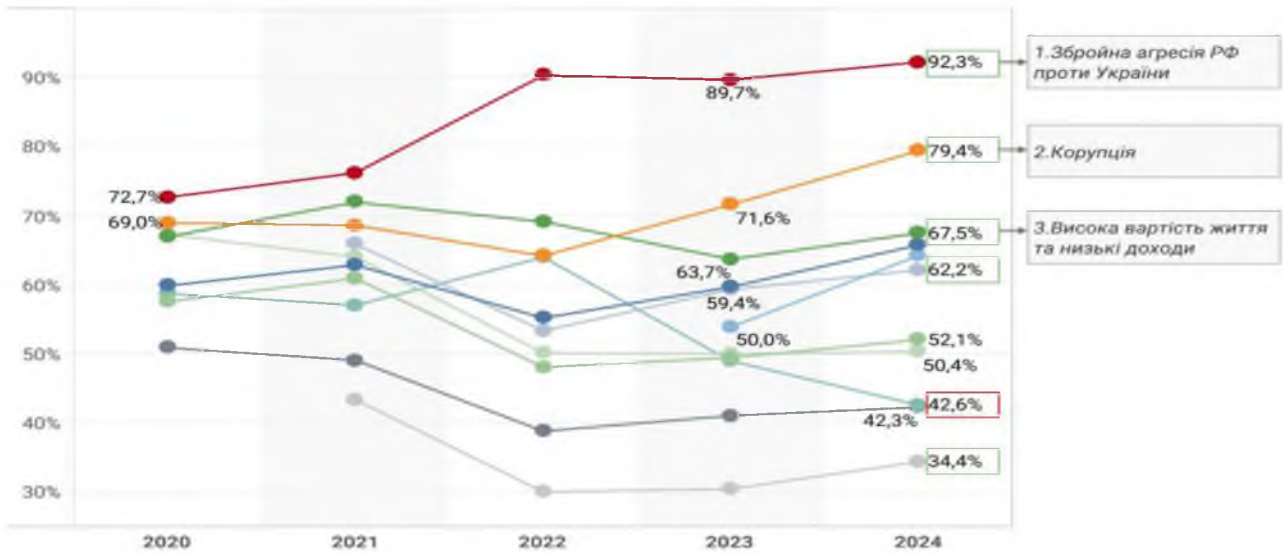

Рис. 1. Динаміка сприйняття населенням основних проблем України у 2020-2024 роках [2]

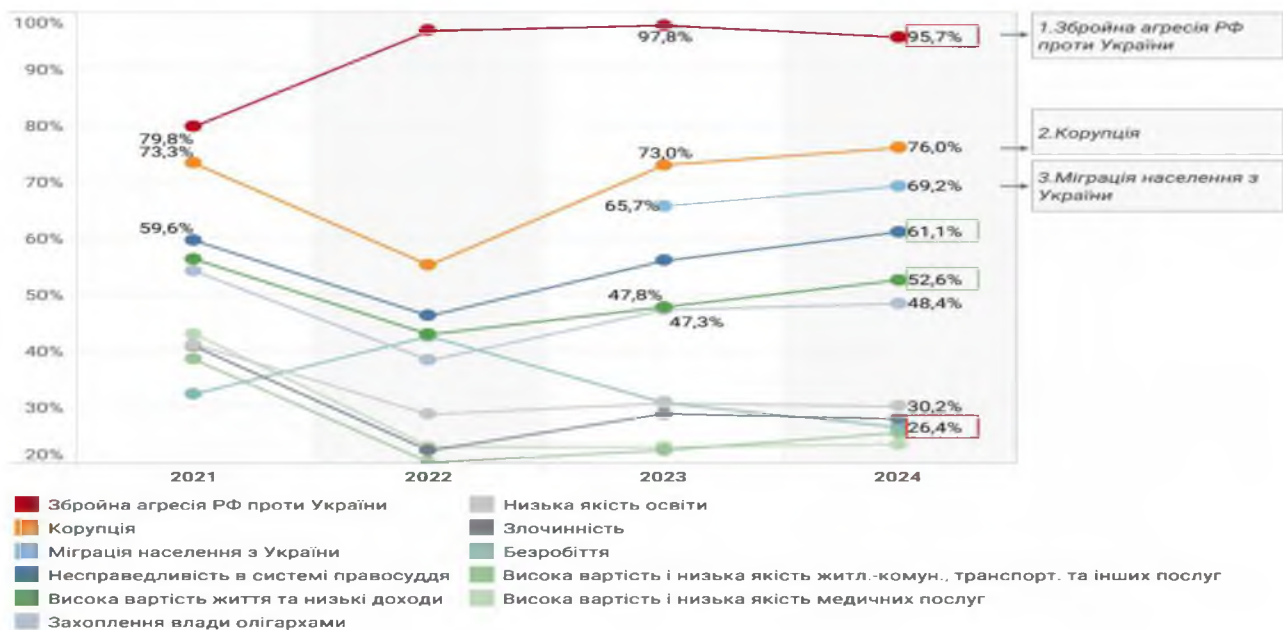

Рис. 2. Динаміка сприйняття бізнесом основних проблем України у 2021-2024 роках [2]

Важливим у контексті досліджуваної теми є аналіз сприйняття поширеності корупції у різних сферах суспільного життя як пересічними громадянами, так і безпосередньо вітчизняним бізнесом.

Зокрема, на тверде переконання наших співвітчизників, лідерами за поширеністю корупції в Україні уже традиційно продовжують залишатися: судова влада, митниця та прикордонний контроль (табл. 1).

Таблиця 1

**Сприйняття громадянами України поширеності корупції
в різних сферах у 2024 році [2]**

СФЕРА	Індекс	Дуже поширена	Дещо поширена	Інколи поширена, інколи ні	Майже відсутня	Відсутня	Важко сказати / Відмова
Судова система	4.49 (-0,03)	59,0%	23,6%	8,7%	1,4%	0,6%	6,7%
Митниця	4.40 (-0,02)	52,7%	24,3%	11,0%	2,3%	0,4%	9,2%
Прикордонний контроль (крім митного контролю)	4.26 (+0,01)	47,3%	22,4%	13,8%	4,5%	0,4%	11,5%
Переміщення людей і товарів з підконтрольних Україні територій на тимчасово окуповані росією території України та навпаки	4.15 (-0,04)	33,8%	24,0%	13,9%	2,0%	1,5%	24,7%
Гуманітарна допомога у зв'язку зі збройною агресією РФ проти України	4.12 (-0,11)	37,9%	28,3%	16,9%	2,6%	1,7%	12,6%
Земельні відносини, землеустрій	4.11 (+0,02)	36,8%	27,2%	17,3%	3,8%	0,9%	14,0%
Державна та комунальна медицина (медичні послуги)	4.06 (+0,08)	36,1%	36,3%	22,1%	3,4%	0,5%	1,6%
Діяльність органів правопорядку (крім патрульної поліції)	4.04 (+0,01)	33,8%	30,3%	21,6%	3,2%	0,6%	10,5%
Діяльність патрульної поліції	3.96 (+0,06)	29,1%	32,7%	24,0%	3,5%	0,6%	10,1%
Заклади вищої освіти	3.78 (+0,12)	24,4%	28,8%	27,0%	5,1%	2,2%	12,5%
Діяльність сервісних центрів МВС	3.48 (-0,19)	16,9%	22,0%	27,7%	11,2%	2,9%	19,3%
Послуги з підключення та обслуговування систем електро-, газо-, водопостачання та водовідведення	3.29 (-0,17)	17,3%	22,1%	27,2%	14,5%	8,2%	10,6%
Соціальні послуги та допомоги	3.12 (-0,17)	15,5%	19,8%	25,8%	18,3%	10,9%	9,6%
Надання адміністративних послуг (крім ЦНАП і сервіс-центрів МВС)	2.94 (-0,21)	12,2%	14,2%	26,1%	20,7%	11,4%	15,4%
Комунальні дитячі садочки	2.86 (-0,12)	9,8%	14,3%	25,7%	21,6%	11,9%	16,7%
Початкова та середня школа	2.83 (-0,11)	9,3%	13,7%	28,5%	22,8%	11,9%	13,8%
Діяльність центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП)	2.76 (-0,28)	11,2%	13,5%	24,9%	23,9%	16,6%	9,9%
Корупція в Україні загалом (2024)	4,52 (+0,08)	61,2%	30,2%	6,8%	1,1%	0,1%	0,6%
Корупція в Україні загалом (2023)	4,44	55,0%	32,9%	10,2%	0,5%	0,1%	1,3%
Корупція в Україні загалом (2022)	4,25	43,9%	37,2%	15,8%	1,4%	0,3%	1,5%
Корупція в Україні загалом (2021)	4,39	53,0%	32,5%	12,6%	0,6%	0,1%	1,3%

Водночас, на думку вітчизняних підприємців, найбільш поширеною корупція є передусім «на митниці (індекс – 4,47), а також у сферах надання дозволів та видобування корисних копалин (індекс – 4,45) і публічних закупівель з будівництва та утримання автодоріг (4,42)» [2] (табл. 2).

То ж можемо стверджувати, що корупційні ризики у митній сфері продовжують залишатися доволі високими, незважаючи на постійну увагу українського суспільства до цієї проблеми упродовж тривалих років. Проте, як свідчить вітчизняна практика, ця проблеми вирішується доволі повільно і складно, зважаючи передусім на певну зацікавленість у її невирішенні як з боку окремих представників відповідного бізнесу в Україні, так і окремих недобросовісних посадовців української митниці.

Таблиця 2

Сприйняття українським бізнес-середовищем поширеності корупції
в різних сферах у 2024 році [2]

СФЕРА	Індекс	Дуже поширена	Дещо поширена	Інколи поширена, інколи ні	Майже відсутня	Відсутня	Важко сказати / Відмова
Митниця	4.47 (+0,03)	62,0%	21,4%	9,9%	2,0%	0,9%	3,9%
Надання дозволів та видобування корисних копалин	4.45 (+0,01)	59,5%	18,1%	9,9%	2,6%	1,1%	8,9%
Публічні закупівлі робіт і послуг з будівництва, ремонту та утримання автомобільних доріг державного та місцевого значення	4.42 (+0,03)	61,0%	21,7%	11,9%	2,7%	1,0%	1,8%
Публічні закупівлі робіт і послуг з реалізації інших великих інфраструктурних проєктів	↑4.33 (+0,09)	55,2%	23,0%	13,4%	3,3%	1,2%	3,9%
Лісове господарство	4.25 (+0,05)	48,1%	25,0%	14,8%	3,4%	1,1%	7,5%
Приватизація підприємств	4.22 (+0,05)	47,2%	25,0%	16,3%	3,1%	1,5%	6,9%
Земельні відносини, землеустрій	4.17 (+0,03)	46,6%	27,4%	16,7%	4,4%	1,5%	3,4%
Судова система	4.00 (+0,00)	41,4%	25,9%	20,2%	7,0%	2,4%	3,1%
Використання інших природних ресурсів	3.97 (+0,03)	35,8%	26,2%	23,6%	5,5%	1,4%	7,5%
Державне регулювання та контроль у сфері публічних закупівель	3.91 (+0,03)	37,3%	26,3%	22,6%	7,8%	2,6%	3,4%
Інша діяльність правоохоронних органів	↑3.84 (+0,16)	31,8%	29,2%	24,9%	7,0%	2,8%	4,3%
Закупівля медичного обладнання та лікарських засобів	↑3.81 (+0,12)	32,1%	23,7%	21,6%	8,9%	3,2%	10,6%
Архітектурно-будівельний контроль	↑3.81 (+0,12)	32,5%	25,6%	24,2%	8,4%	3,1%	6,2%
Діяльність Антимонопольного комітету України	3.78 (+0,06)	30,7%	22,2%	22,4%	8,3%	3,7%	12,7%
Контроль і нагляд за господарською діяльністю	3.53 (+0,01)	26,9%	23,1%	26,9%	14,3%	5,5%	3,4%
Гуманітарна допомога у зв'язку зі збройною агресією РФ проти України	3.51 (-0,03)	28,1%	21,5%	23,3%	16,6%	6,1%	4,3%
Управління комунальним майном	↑3.43 (+0,13)	21,0%	24,2%	27,8%	14,5%	6,0%	6,6%
Послуги з підключення та обслуговування систем електро-, газо-, водопостачання та водовідведення	3.37 (-0,03)	25,9%	18,1%	26,7%	20,0%	7,1%	2,3%
Нарахування і стягнення податкових та інших обов'язкових платежів	3.07 (+0,00)	17,9%	19,1%	25,0%	22,0%	13,3%	2,7%
Надання адміністративних послуг, крім ЦНАП, Дія Центрів та сервісних центрів МВС	2.58 (+0,06)	7,0%	11,5%	27,5%	27,4%	18,1%	8,5%
Корупція в Україні загалом (2024)	↑4,39 (+0,1)	57,2%	25,9%	15,1%	1,5%	0,2%	0,1%
Корупція в Україні загалом (2023)	4,29	49,8%	31,5%	16,7%	1,7%	0,1%	0,2%
Корупція в Україні загалом (2022)	3,98	31,5%	37,7%	27,4%	2,9%	0,1%	0,4%
Корупція в Україні загалом (2021)	4,35	51,0%	33,0%	14,0%	1,0%	0,0%	1,0%

Наостанок зазначимо, що у проєкті Закону «Про Державний бюджет України на 2026 рік» урядом передбачено «заходи з детінізації економіки, зокрема через підвищення ефективності роботи Державної митної служби України» [3]. Причому «завдяки підвищенню ефективності роботи Державної митної служби зі зменшення обсягів ухилення від сплати митних платежів

очікується додаткове надходження 60 млрд грн, які в разі перевиконання їх планового обсягу до загального фонду, буде спрямовано до спеціального фонду й використано на потреби безпеки та оборони» [3].

То ж сподіватимемося, що уряду вдасться досягти запланованого рівня надходжень коштів від усунення численних корупційних схем, що мають місце в діяльності української митниці, що, у свою чергу, дасть можливість спрямувати ці кошти на підтримку Збройних сил України в складних умовах повномасштабної російсько-української війни.

Список використаних джерел:

1. Кізіма Т., Хамига Ю. Фінансове шахрайство: теоретична концептуалізація та економічне підґрунтя. *Світ фінансів*. 2019. Вип. 2 (59). С. 109-123. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1230>
2. Корупція в Україні 2024: розуміння, сприйняття, поширеність: Аналітичний звіт за результатами опитування населення та бізнесу. Київ, 2024. URL: https://www.sapiens.com.ua/publications/socpol-research/333/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82_IS_NACP_2024_UKR.pdf
3. Кабмін схвалив проєкт Держбюджету-2026. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/kabmin_skhvaliv_proiekt_derzhbiudzhetu-2026-5324